

Beszámoló az MTA Regionális Tudományos Bizottságának és Településtudományi Bizottságának üléséről

(2006. július 18.)

HARDI TAMÁS

A Magyar Tudományos Akadémia Regionális Tudományos Bizottsága és Településtudományi Bizottsága egy közös összejövetelt tartott 2006. július 18-án az MTA Országház utcai épületében, a Jakobinus teremben. A gyűlést megtisztelte jelenlétével Magyarország miniszterelnöke, *Gyurcsány Ferenc*, valamint *Lampert Mónika* önkormányzati és területfejlesztési miniszter asszony. Az ülés célja volt, hogy a tudomány és politika közösen gondolkodjon a regionalizáció, decentralizáció és területfejlesztési problémák kérdésköréről. A tanácskozást *Rechnitzer János*, a Regionális Tudományos Bizottság, valamint *Szirmai Viktória* a Településtudományi Bizottság elnöke vezette le.

A gyűlés kezdetén *Rechnitzer János* köszöntötte a Miniszterelnököt és a Belügyminisztert, majd bemutatta a két bizottságot, ismertette munkájukat. Jelentős eseményként értékelte, hogy ez az első alkalom, amikor Magyarország miniszterelnöke felkeresi a két bizottságot. *Lampert Mónika* miniszter asszonnal a kapcsolat már hagyományosnak mondható, hiszen részt vett már bizottsági ülésen, s más tekintetben is többször értekezett a bizottsággal vagy annak tagjaival, s ismeri a Magyar Regionális Tudományi Társaság munkáját is.

Az összejövetel célját értékelve elmondta, hogy a Tudományos Akadémiát sok joggal és jogos bírálat érte a közelmúltban, de az Akadémia egy fontos helye a tudományos kommunikációnak, s jelentős a szerepe az ország fejlődési irányainak meghatározásában. Az MTA dolga, hogy a tudományos eredményeket biztosítsa a politikusok számára ehhez a modernizációhoz.

A magyar modernizáció egy fontos fordulóponthoz érkezett. A területi fejlődésnek meghatározó szerepe van a megújulásban. Ha a regionális és településhálózati folyamatokat fel lehet gyorsítani, a decentralizációt végre lehet hajtani, akkor a modernizáció is sikeres lesz.

Az elnöki bevezető után *Gyurcsány Ferenc* értékelte a regionális és települési szakma, valamint a politika kapcsolatát. Elismerésként kiemelte, hogy más szakmai területektől eltérően a regionális kérdésekkel és területfejlesztéssel foglalkozó szakma és közélet ma elég világosan és pontosan képes megmondani azt, hogy milyen típusú politikai döntésekkel lehet az ország javát szolgálni. A politikusoknak csak az lenne a dolguk, hogy a szakmai konszenzusok bázisán meghozzák a döntéseket. A regionalizmus és a területfejlesztés kérdéseiben a szakma a politika előtt jár. Nem minden szakterületen ez a helyzet. Itt viszont nincs meg a politikai többség a szakmai igazságok érvényesítéséhez. A politikai események értékelése

kapcsán kijelentette, hogy a decentralizáció parlamenti elutasítása miatt a kívánatos állapot felé egy bonyolultabb úton kell elindulni, meg kell találni azokat a lehetőségeket, amelyek a decentralizáció irányába hatnak.

A közigazgatási átalakításról szólva Deák Ferencre utalt, aki a falu és a város együttműködése keretként a járást fogalmazta meg. Azóta azonban nagyot változott a világ, nagyot változtak a polgárok igényei. Ellentmondásos a feltételek sokasága. Az államra a polgárok ma már szolgáltató partnerként tekintenek, s nem a feudális alázatosság, hanem az öntudatos adófizető polgár a közigazgatás megrendelője. A szolgáltatásokhoz a polgár ma már a lehető legegyszerűbben kíván hozzáférni, viszont a központok ma már nagyon könnyen elérhetők, sőt, az állam által nyújtott szolgáltatások igénybevételének ma már az államhatár sem szab gátat, példaként említve a Szlovákiából Magyarországra átjáró, s itt egészségügyi szolgáltatásokat igénybe vevők nagy számát.

A fejlesztések szerepére utalásként megjegyezte, hogy nem egyedi elszigetelt fejlesztések tesznek bennünket alkalmassá a fejlődésre, hanem a fejlesztési forrásoknak egyszerre kell szolgálniuk több funkciót. Pl. egy városi beruházásnak kistérségi és régiós kisugárzásúnak kell lennie.

A területfejlesztés fontos gazdaságpolitikai és társadalompolitikai kihatással is bír. A nagy befektetők telephely választási döntéseit sok tényező befolyásolja, amelyek közül csak sokadikként jön számításba az adó mértéke. Fontosabb, hogy, milyenek az üzleti és közigazgatási szolgáltatások, vannak-e fejlesztési elképzelések, milyen a humán erőforrás.

Jelentősek az országban a regionális különbségek. Más fejlesztés kell a Dél-Alföldnek, mint Nyugat-Magyarországnak, de nem a felszínes verbalizmus szintjén, hanem konkrét cselekvések formájában. Kiemelte a települési és a regionális együttműködések szerepét, hatékony részvételét ebben a fejlődésben.

Magyarországnak saját szolgálatába kell állítani ezt az erőforrást is: a regionalizmust és kistérségi együttműködést, a regionális és kistérségi fejlesztést és igazgatást.

Lamperth Mónika miniszter asszony, folytatva az eddigi gondolatokat kijelentette, hogy eddig fontos eredményeket értek el a kistérségi együttműködések terén. A kistérségi együttműködés azonban nem helyettesítheti a regionalizmust. Nem állnak meg a tervezett reformok továbbra sem. A decentralizáció és a kistérségi intézményrendszer fejlesztése, s az érdemi dereguláció, mint cél nem szűnt meg. Továbbra is alapvető kérdés: milyen eszközökkel tudják a kistérségi együttműködést fejleszteni? A fejlesztéseket nagymértékben elősegíti, hogy egy tárcánál lesz az önkormányzatok és a területfejlesztés kérdése. Így ezek a problémák nagyobb súlyjal jelennek meg a döntéshozók asztalán. A regionalizációval kapcsolatban három megoldási irányt említett. A Dél-dunántúli régió példája az egyik, ahol az önkormányzatok regionális társulása jelenti a megoldást. A területfejlesztés intézményeinek fejlesztése, a regionális területfejlesztési tanácsok átalakítása a másik lehetőség. Ehhez meg kell vizsgálni, hogy milyen résztvevőkkel, felelősséggel, feladattal kell működniük a jövőben ahhoz, hogy a regionalizációt erősítsék. A harmadik irány a közjogi szerződések lehetősége.

Egy új várospolitikai kidolgozását is szükségesnek látja. A városhálózat fejlesztésének módozatait át kell gondolni, újra kell formálni.

A kormányzat, a tárca és tudomány együttműködése kapcsán kiemelte a partnerség jelentőségét. Ennek egyik gyakorlati megnyilvánulásaként az IDEA program átalakításáról beszélt. Az eddig eredményes, elsősorban a közigazgatás kérdéseire koncentrááló irány mellett erősíteni kell a területfejlesztés problémáinak vizsgálatát is. Új szereplők bevonásával meg kell találni az egyensúlyt az egyes témák között.

Szirmai Viktória, a gyűlés másik levezető elnöke kutatási eredményei alapján egy modern, komplex szemléletű településfejlesztési koncepció létrehozását sürgette. Állításait egy 5 ezer fős mintán végzett kutatás eredményeivel támasztotta alá. Magyarországon egyre fontosabb települési problémává válnak a területei egyenlőtlenségek, a szegregáció, város és vidék egyenlőtlenség, a dzsentrifikáció és a társadalmi kiszorítás. Az európai térbeli folyamatok hazánkban is megjelennek. Meg kell vizsgálni, hogy a területfejlesztés hogyan tudja ezeket kezelni. Vizsgálati eredményei alapján kiemelte, hogy a döntések során fontos a különböző érdekek felmérése és kezelése.

Horváth Gyula hozzászólásában bemutatta a Magyar Regionális Tudományi Társaság működését, s egyúttal utalt a regionális tudomány politikai súlyára. Hiszen a társaság gyűlései és vándorgyűlései aktuális problémákat dolgoznak fel. Megemlítette, hogy az utóbbi, a Kárpát-medence kérdéskörével foglalkozó vándorgyűlésen négy ország regionális ügyekért felelős minisztere volt jelen: s az adott időpontban mind a négy magyar volt. Nyilatkozatot írtak alá, hogy miként lehet a Kárpát-medencét egy korszerű európai makrorégióvá fejleszteni a regionális együttműködésekre alapozva.

Kulcskérdés a decentralizáció, melyről sok tudományos vita folyik. A Parlamentben folyó vita lényege a regionalizmus formájáról szól, szól. A lényeg azonban a regionalizmus tartalma. Nem közigazgatási reform miatt van szükség régiókra, hanem azért, mert a magyar térszerkezet nem korszerű. A térszerkezet korszerűtlensége a gazdasági növekedés akadálya. A térstruktúra modernizálásával a gazdasági növekedés pár százalékponttal emelkedni fog. Új térformáló erőkre van szükség, s

ezek közül a legfontosabb a gazdaság. A nyugat-európai regionális átalakulás egyik kulcsszava az újraparositás volt. Évek óta folyik a vita a közigazgatási kérdésekről, a régióközpontok funkciójáról, de nincs szó arról, hogy a gazdaság működéséhez szükséges alapvető térformáló erők regionális lokalizációjához mire van szükség. Merőben új paradigmára, a területfejlesztési törvény alapos átalakítására van szükség. A tudomány feladata, hogy napjainkban már a 2014 és 2020 közötti időszakra tekintszen előre, s készüljön fel rá. Ennek igazolásaként kiemelte, hogy a szakma mai eredményeiben elévülhetetlen érdemei vannak a magyar regionális tudománynak, mivel már a kilencvenes évek elején megkezdte azokat a kutatásokat, amelyeknek gyümölcse ma érik be, s országunk előkelő helyen áll ezen a téren tudományos és a szakember képzés területén is. Ez a tudás hozzájárul Magyarország versenyképességéhez. A kutatói szféra feladata, hogy olyan perspektivikus gondolkodást folytasson, amely nem a napi kényszerekre ad választ, hanem hosszabb távon gondolkodik.

A decentralizáció és regionalizáció nehézségei kapcsán megjegyezte, hogy ezekkel a problémákkal más országoknak is meg kellett küzdeniük. Azonban az integrációs feladatokat valakinek meg kell oldani, ha kell, magának az államnak. A dekoncentrált szervek, funkciók helyzetét át kell gondolni, s egy modern dekoncentrált struktúrát kell kialakítani, s ennek során a regionalizmus szempontjait érvényesíteni kell. A régióközpontokba kell a regionális szerepkörű állami szervezeteket telepíteni.

Enyedi György felszólalásában elsőként a területfejlesztési politika társadalmi-gazdasági kiegyenlítő szerepéről beszélt. Ma már látni kell, hogy nem csak az adott állam, hanem az Európai Unió szintjén is vizsgáljuk az egyenlőtlenségeket. Magyarországon nem kerülhetjük meg a kárpát-medencei kontextust sem a területi egyenlőtlenségek vizsgálatánál.

A vidékfejlesztés kapcsán elmondta, hogy nem szabad azt agrárproblémaként kezelni. A város és vidék fejlesztése nem választható el egymástól. Most is két tárca foglalkozik ezzel a problémakörrel. Szükséges a munkájuk összehangolása.

Harmadik megjegyzése a napjainkban sokat hivatkozott tudás alapú technológia fejlesztésére vonatkozott. Ennek előtérbe helyezése növeli a térbeli egyenlőtlenséget, hiszen szükséges alapjai csak néhány városban vannak jelen Magyarországon. Hangsúlyozni kell, hogy a tudásigényesség nem mindig azonos a magas technológiával. Ösztönözni kell a nem technika igényes, de tudást kívánó ágazatok fejlesztését, amelyek a hátrányosabb helyzetű térségeinkben is eredményesek lehetnek.

A vidék problémáinak elemzését folytatva *Csatári Bálint* a környezeti problémák kérdéskörét vetette fel. Megjegyezte, hogy immár 10 éves a Corki Nyilatkozat, de a magyar állam még kísérletet sem tett arra, hogy adaptálja ennek megállapításait.

Kiemelte, hogy a kutató és fejlesztő tevékenység számára komoly problémát jelent az adatok hiánya vagy rossz struktúrája. Hiteles információk nélkül nehéz a beavatkozás.

Hegedűs József a gyenge piaci helyzetű városok problémáira hívta fel a figyelmet. Maga a probléma természetes, más országokban is megfogható jelenség. Speciális hiányosságunk, hogy máig nem tudjuk elkülöníteni (s így a támogatások odaítélésé-

ben sem jelenik meg), hogy ez a problematikus helyzet milyen mértékben ered az adott város földrajzi elhelyezkedéséből, illetve abból, hogy a városvezetés képtelen megoldani a strukturális problémáit, nem tud váltani.

Nem látjuk át egy sor döntés területi hatásait. Példaként a lakástámogatásra kifizetett összegeket említette, amelyek elsősorban a jobb helyzetű településekre vándoroltak.

A Miniszterelnök, lezárva az ülés első részét, s reagálva az elhangzottakra a hosszútávú tervek és a négyéves politikai ciklusok összehangolásának nehézségeiről beszélt.

A gyűlés második része Kőszegfalvy György hozzászólásával kezdődött. Felhívta a figyelmet a területfejlesztési törvény átdolgozásának szükségességére, mivel annak születése, illetve módosítása óta jelentősen megváltoztak a társadalmi-gazdasági körülmények. Kiemelte a városhálózat bővítésének problematikáját. Jelenleg 289 városunk van, s felmerül a kérdés, hogy szükség van-e ennyire? A várossá nyilvánítások rendjét egy koncepciónak kellene megszabnia, amely figyelembe veszi a kistérségi és regionális átalakulás szükségességét.

Fontos foglalkozni továbbá a ki- és átalakuló településstruktúrákkal. Ezeket a képződményeket a jelenlegi közigazgatási struktúra nem tudja kezelni. Jelentőségük viszont növekszik, az átalakulás gyors, tehát szükség van arra, hogy a közigazgatás kistérségi és regionális átalakítása során ezekre a jelenségekre odafigyeljünk.

Faragó László az Európai Unió szemszögéből elemezte a magyarországi helyzetet. A DG Régió képviselői felhívták a figyelmet a hiányosságokra. Az elmúlt években bonyolultabbá vált a magyar struktúra. Nem tisztázottak még egyes intézmények feladatai. Mindenképp az állam feladata, hogy ha nem elég erősek a régiók intézményei, erősítse meg őket.

Megjegyezte a „pólus program” lelassulását, átalakulását is, amely pedig a városfejlesztés alapvető kérdései közé tartozik. Rámutatott, hogy az elmúlt 16 évben nem volt kormányzati várospolitikai, márpedig a lisszaboni folyamat sürgeti a városok fejlesztésének és szerepének hangsúlyozását.

Lengyel Imre a regionális különbségeknek a növekedését elemezve három fő témára tért ki. Egyrészt változtatni kell a szemléleten, a beidegződéseken. Figyelembe kell venni, hogy a gazdasági erőforrásokért verseny van a területi egységek között, s a kiegyenlítő állami területfejlesztés nem képes gazdasági növekedést produkálni. A helyi szereplők összefogására van szükség.

Eredményes az alulról szerveződő fejlesztés. Ennek a fejlesztésnek az alapegysége a kistérségi szintű területek lennének. Munkaerő vonzáskörzetekben kell gondolkodni, de napjainkban a lehatárolt kistérségek területe gyakran nem felel meg ezeknek a természetes körzeteknek. Az intézményi felkészültség is hiányos. Példaként a kistérségi fejlesztési tanácsokat említette, amelyekben a legtöbb esetben csak közigazgatásban dolgozó tagok ülnek, s be kellene vonni a munkaadók és munkavállalók képviselőit is a sikeres gazdaságfejlesztés érdekében.

A „pólus program” kapcsán elmondta, hogy annak jellege erősen megváltozott. A program lényege a tudásintenzív gazdaság fejlesztése (képzés, tudástranszfer stb.), s ezzel fejlődési pólusok létrehozása, s nem településhálózati csomópontok fejlesztése. Ez egyre inkább átalakul – egyébként hiányzó és szükséges – városfejlesztő infrastrukturális beruházásokká, s háttérbe szorul az eredeti elképzelés. Javasolja, hogy a pólusprogram irányításába minden esetben be kell vonni a képzés és a tudástranszfer, az önkormányzat és a különböző ágazati klaszterek képviselőit is.

Csemez Attila a táj megőrzésének és kezelésének fontosságát kiemelve bírálta a hazai fejlesztési gyakorlatot. Bár elvben a szabályozás jó, de a gyakorlati megvalósítás sok kívánnivalót hagy maga után. Eleve baj van a normák betartásával. Eljuttottunk oda, hogy sok esetben a település rendezési, szabályozási terveket igazítják a már elkészült építményekhez, s nem fordítva.

Mészáros Rezső figyelmeztetett arra, hogy nem szabad elfelejteni, hogy a tudásalapú gazdaság fejlesztéséből szükségszerűen kiesik egy jelentős réteg, akik korosztályuknál vagy tudásuknál fogva nem képesek bekapcsolódni az új fejlődési irányba. Kialakulhat egy szakadék, amit kezelni kell.

Bartke István a területfejlesztés irányítási rendszerének minőségi átalakításáról beszélt. A háromszintű intézményrendszer – kistérség, régió, ország – regionális szintjén az államnak kell kialakítania olyan szervezeteket, amelyek közvetlenül képesek az EU szerveivel együttműködni, kommunikálni. A kistérségi szinten meg kell határozni a kiemelt településeket, s az intézmények létrehozása mellett meg kell teremteni azok elérhetőségét is.

Hervai Szabó Gyöngyvér szerint is új alapokra kell helyezni a fejlesztést. A hagyományos struktúra több okból sem tudja biztosítani az integrációt. Lehetséges irányként a városrégió koncepciót említette, kiegészítve egy decentralizált közigazgatási és hatósági modellel.

Baranyi Béla a határ menti periférikus térségek problémáját mutatta be. Hangsúlyozta, hogy ezek felzárkóztatása ma már elképzelhetetlen a határon átnyúló együttműködések nélkül. Ezek az együttműködések egyre nagyobb jelentőséget töltenek be a fejlesztésben. Jellemző rájuk, hogy egyre inkább a kisebb méretű, térségi szintű együttműködések, valamint a városközi kapcsolatok hatékonysága erősödik.

Kovács Katalin felhívta a figyelmet arra, hogy a kistérségek, vidékfejlesztési programok működése mögött már több év áll. A továbblépés előtt fontos lenne mérleget vonni: hol szorul átalakításra az eddigi modell? Alkalmas-e a kistérség az országban mindenhol egyformán a neki szánt szerep betöltésére? Külön kiemelte a térségi közlekedés problémáját. Az *egy napi járás* – a központok elérése – bizony nehézségekbe ütközik számos periférikus térségben. Az ingázás, a gazdasági vonzaskörzetek és kistérségi határok nem megfelelése jelentős problémája a rendszernek, s gyakran húzódik meg a tartós munkanélküliség háttérében ez a tényező. Mindenképpen javítani kell ezeken a problémákon, például a személyszállítás javításával, a személyszállítási koncesszió átgondolásával.

Az előre bejelentkezett hozzászólók után rövid reagálások hangzottak el több bizottsági tag részéről is, amivel a rendelkezésre álló időkeretet a vita teljesen kitöltötte.

Az ülés lezárásaként *Lamperth Mónika* önkormányzati és területfejlesztési miniszter asszony méltatta az elhangzottakat, reagált a kiemelt pontokra. A tanácskozást hasznosnak ítélte a kormányzati munka részéről, s javasolta a szakma és a politika szereplőinek mind intenzívebb együttműködését is, amelyre a lezajlott bizottsági ülés kiváló példát szolgáltatott.

A miniszter asszony reagálása után *Rechnitzer János* elnök az ülést lezárta.